

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 22 juni 2021

Mål nr

Ö 3445-20

PARTER

Klagande

Miljö- och bygglovsnämnden i Järfälla kommun
177 80 Järfälla

Motpart

MJ

SAKEN

Utdömmande av vite

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts, Mark- och miljööverdomstolen, beslut 2020-05-29 i mål
P 9495-19

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen avslår överklagandet.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Miljö- och bygglovsnämnden i Järfälla kommun har yrkat att Mark- och miljööverdomstolens beslut ska upphävas.

MJ har getts möjlighet att yttra sig.

SKÄL

Bakgrund

1. Miljö- och bygglovsnämnden i Järfälla kommun förelade MJ i egenskap av ägare till en fastighet att vid vite om 100 000 kr avlägsna material, föremål, fordon och båtar enligt vad som närmare angavs i föreläggandet. Nämnden ansökte senare hos mark- och miljödomstolen om utdömmande av vitet. Efter att MJ delgetts ansökan genom s.k. spikning (se 38 § delgivningslagen, 2010:1932) dömde mark- och miljödomstolen ut vitet.
2. Mark- och miljööverdomstolen har ansett att det inte är möjligt att delge en ansökan om utdömmande av vite genom spikning och har därför återförvisat målet till mark- och miljödomstolen för fortsatt behandling.

Frågan i målet

3. Målet gäller huruvida en ansökan om utdömmande av vite kan delges genom spikning.

Den rättsliga regleringen och dess innebörd

4. Om det på en fastighet eller i fråga om ett byggnadsverk har vidtagits en åtgärd i strid med plan- och bygglagen (2010:900) eller föreskrifter eller beslut som har meddelats med stöd av den lagen, får byggnadsnämnden förelägga den som äger fastigheten eller byggnadsverket att vidta rättelse inom en viss tid (rättelseföreläggande). Ett sådant föreläggande får förenas med vite. (Se 11 kap. 20 och 37 §§ plan- och bygglagen.)

5. Frågor om utdömande av vite efter ansökan från en byggnadsnämnd prövas av mark- och miljödomstol (se 11 kap. 37 § plan- och bygglagen, jfr 6 § lagen, 1985:206, om viten). Vid handläggningen tillämpas lagen (1996:242) om domstolsärenden. I fråga om delgivning gäller delgivningslagen.
6. Delgivningslagen reglerar olika delgivningssätt och under vilka förutsättningar som ett visst delgivningssätt får användas. Delgivningssätt ska väljas med utgångspunkt från att det ska vara ändamålsenligt med hänsyn till handlingens innehåll och omfattning och medföra så lite kostnader och besvär som möjligt. Delgivning får inte ske på ett sätt som är olämpligt med hänsyn till omständigheterna i delgivningsärendet. (Se 4 §.)
7. Vid sidan av delgivningslagen finns det i vissa författningar särskilda begränsningar när det gäller vilka delgivningssätt som får användas vid delgivning av handlingar enligt den aktuella författningen. Ett exempel på det är 33 kap. 6 § första stycket rättegångsbalken där det bl.a. anges att bestämmelserna om spikning i delgivningslagen inte får tillämpas vid delgivning av stämning i brottmål.
8. Delgivning genom spikning innebär att handlingen lämnas i eller i anslutning till delgivningsmottagarens hemvist. För att delgivning ska få ske på detta sätt krävs bl.a. att delgivningsmottagaren inte påträffas i sitt hemvist, att det inte kan klarläggas var han eller hon uppehåller sig och att det med beaktande av vad som har framkommit i det aktuella delgivningsärendet eller vid andra delgivningsförsök med delgivningsmottagaren finns anledning att anta att han eller hon har avvikit eller på annat sätt håller sig undan.
9. Enligt 1970 års delgivningslag fick, även om det inte föreskrevs uttryckligen i annan författning, spikning inte användas om det på grund av målets eller ärendets beskaffenhet förelåg särskilda skäl mot det (1 § andra stycket i den lagen). I förarbetena nämndes utdömande av vite som ett

exempel på en sådan måltyp (se prop. 1970:13 s. 119). Någon motsvarande bestämmelse ansågs inte behövas i den nya delgivningslagen (se prop. 2009/10:237 s. 101 f.). Det gjordes i det lagstiftningsärendet inte några uttalanden om hur man fortsättningsvis skulle se på vilka delgivningssätt som fick användas i mål om utdömande av vite.

10. Att vissa delgivningssätt inte har ansetts tillåtna i mål om utdömande av vite ligger i linje med synsättet att vitets straffliknande karaktär motiverar att sådana mål i vissa processuella hänseenden hanteras på samma sätt som brottmål (jfr bl.a. NJA 1974 s. 243 och RÅ 1987 ref. 44). Parallellen till brottmålsprocessen har ansetts göra sig gällande med särskild styrka när vitesförfarandet har nått så långt att det är fråga om utdömande av vitet (jfr Rune Lavin, FT 1995 s. 67).

11. Även om det finns skillnader mellan viten och straff så handlar det i båda fallen i grunden om sanktioner från det allmännas sida mot regelöverträdelser. Inte minst i ljuset av att straffrättsliga sanktioner på allt fler områden har ersatts med administrativa sanktioner är det svårt att dra någon generell och tydlig principiell skiljelinje mellan vad som sanktioneras straffrättsligt och vad som sanktioneras genom vite.

12. Mot den angivna bakgrunden finns det anledning att tillmäta de regler och principer om delgivning som gäller för brottmålsprocessen betydelse också i mål om utdömande av vite. I detta sammanhang ska det också vägas in att handlingar som inleder ett förfarande, vilket en ansökan om utdömande av vite gör, är av särskild vikt för den enskilde (jfr prop. 2009/10:237 s. 140).

Slutsats

13. Slutsatsen blir att en ansökan om utdömande av vite i delgivningshänseende bör jämföras med en ansökan om stämning i ett brottmål och att den således inte får delges genom spikning.

Bedömningen i detta fall

14. Mark- och miljödomstolen har delgett MJ ansökan om utdömande av vite genom spikning enligt 38 § delgivningslagen. MJ har, som Mark- och miljööverdomstolen funnit, alltså inte delgetts ansökan på ett korrekt sätt. Överklagandet ska därför avslås.

I avgörandet har deltagit justitieråden Anders Eka, Ann-Christine Lindeblad, Dag Mattsson, Leif Gäverth (skiljaktig) och Johan Danelius (referent)
Föredragande har varit justitiesekreteraren Ulrika Stenström

Datum
2021-06-02

Mål nr Ö 3445-20
Bilaga

SKILJAKTIG MENING

Justitierådet Leif Gäverth är skiljaktig och anför

1. Ett av syftena bakom moderniseringen av delgivningslagstiftningen och att ersätta 1970 års lag med nuvarande delgivningslag, var att ge bättre förutsättningar för en effektiv och säker hantering av delgivningar och att ge myndigheter de verktyg och den flexibilitet som behövs för en skyndsam och ändamålsenlig hantering av delgivningar. Behovet av en lagöversyn föranleddes bl.a. av att det ansågs vara alltför vanligt att personer agerade på ett sätt som försvårade delgivning (prop. 2009/10:237 s. 91 f., se även Ds 2009:28 s. 124 f.).
2. Huvudregeln vid valet av delgivningssätt framgår av 4 §, där det bl.a. föreskrivs att delgivningssätt ska väljas med utgångspunkt från att det ska vara ändamålsenligt med hänsyn till handlingens innehåll och omfattning och medföra så lite kostnader som möjligt. Med detta avses bl.a. att myndigheten ska göra en proportionalitetsbedömning och använda det delgivningssätt som bedöms vara effektivt i det enskilda fallet utan att i onödan orsaka kostnader eller andra negativa konsekvenser (a. prop. s. 231).
3. Vad närmare gäller delgivningsformen spikning anför i förarbetena bl.a. att det är angeläget att regelverket utformas så att delgivning i så stor

Dok.Id 208459

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax -	08:45–12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15–15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstadamstolen.se	

utsträckning som möjligt kan ske även när den person som är delgivningsmottagare försöker undandra sig delgivning och att spikning är en effektiv delgivningsform som dessutom i vissa fall ger delgivningsmottagaren bättre förutsättningar att få del av handlingen än vid kungörelsedelgivning (a. prop. s. 182, jfr även prop. 1960:85 s. 19).

4. Det anges dock i förarbetena att det finns situationer där det inte är lämpligt med delgivning i form av spikning – t.ex. om innehållet är särskilt känsligt eller om handlingen är omfattande – och att det i vissa specialförfattningar finns uttryckliga förbud mot att använda den delgivningsformen (a. prop. s. 101). Varken delgivningslagen eller lagen om vite utesluter emellertid att spikning används vid delgivning av ansökan om utdömning av vite. Inte heller finns någon sådan begränsning i plan- och bygglagen.

5. I förevarande fall är det klarlagt att de formella förutsättningarna för att delge ansökan genom spikning är uppfyllda. Frågan är emellertid om spikning trots detta inte bör godtas med hänsyn till att utdömning av vite utgör en form av sanktion som anses ha karaktär av bötesstraff (jfr NJA 1974 s. 243), varför reglerna om stämning i brottmål i stället bör tillämpas. Enligt dessa får stämning i brottmål inte delges genom t.ex. spikning.

6. Som en allmän princip har tidigare gällt att straff och vite inte kunnat kombineras för samma förseelse eller underlåtenhet (se NJA 1982 s. 633). Denna princip har dock med tiden kommit att överges alltmer genom att det i olika specialförfattningar finns bestämmelser som innebär att straff och vite kan komma ifråga för samma förseelse (jfr RÅ 1992 ref. 25). I ett flertal författningar, som stadgar både vitespåföljd och straff för samma gärning, har det föreskrivits att den som överträtt ett vitesföreläggande eller vitesförbud inte ska dömas till ansvar för gärning som omfattas av föreläggandet eller förbudet. En sådan föreskrift hade inte behövts om utdömning av vite varit att helt jämställa med utdömning av ett straff.

7. Även om vite och böter således inte är helt jämförbara sanktioner, så finns det likheter mellan dessa. Detta skulle kunna motivera att reglerna om stämning i brottmål ska tillämpas vid delgivning av en ansökan om utdömande av vite. Frågan är emellertid om det finns sådana skillnader mellan vite och straff som talar för att inte tillämpa dessa regler.

8. Ett vitesföreläggande har till syfte att uppnå ett visst resultat – i detta inbegripes även att hindra ett visst förfarande – som är föreskrivet i författning och som behörig myndighet har att bevaka. Föreläggandet utgör inte en påföljd för ett otillåtet agerande utan utgör i stället ett påtryckningsmedel för att åstadkomma verkställighet (jfr Ulrik von Essen, Processramen i förvaltningsmål, andra uppl. 2016, s. 31 ff. och 51).

9. Ett vitesföreläggande syftar således i första hand till att framtvinga en rättelse hos en enskild, eller att avhålla denne från visst handlande. Den förelagde har också möjlighet att bestrida föreläggandet och få detta prövat i domstol.

10. En ansökan om utdömande av vite förutsätter bl.a. att adressaten har delgetts ett i laga ordning utfärdat vitesföreläggande, som är utformat med tillräcklig precision så att denne kan utläsa vad han eller hon ska vidta, eller avhålla sig från. Föreläggande myndighet avgör själv om en ansökan ska inges, medan ett straff- och avgiftshot oftast är knutet till ett författningsstadgande som riktar sig till envar. Vidare ska adressaten ha getts ett skäligt rådrom i det fall denne har haft att vidta rättelse. Föreläggandet ska som regel också ha vunnit laga kraft. När ansökan inges till domstol vet således i allmänhet den förelagde såväl vad han eller hon haft att iaktta, men underlåtit, och vilket högsta belopp han eller hon riskerar att få betala. Även om ansökan i formell mening inleder ett nytt mål eller ärende hos domstolen, så utgör ansökan samtidigt ett sista steg – en begäran om verkställighet – av vad som

beslutats i det tidigare förfarandet. Sammantaget innebär dessa förhållanden att det finns tydliga och inte oväsentliga skillnader mellan ett vite och en straffrättslig sanktion.

11. De skillnader som finns mellan utdömande av vite respektive straffrättsliga sanktioner överväger, enligt min mening, de likheter som finns mellan dessa båda förfaranden i så hög grad att jag anser att det saknas tillräckliga skäl för att inte godta spikning vid delgivning av en ansökan om utdömande av vite. Till följd härav anser jag att överklagandet borde ha bifallits.